

Michalski, Ireneusz

Badania antropologiczne w regionie plockim : (szkic sprawozdawczy)

Notatki Płockie 3/8, 9-11

1958

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Leszczyński brał czynny udział w życiu samorządu szkolnego, w Związku Płockiej Młodzieży Postępowej, który skupiał młodzież na wskroś postępową, Zamieszczane artykuły w piśmie niejednokrotnie nosiły charakter rewolucyjny, solidaryzowały się z działalnością SDKPiL.

Stąd też można by wnioskować, iż kontakty Leszczyńskiego z SDKPiL i PPS-lewicą miały już trwały charakter i precyzowały jego światopogląd rewolucyjny, któremu pozostał wierny do końca życia.

Należałoby chyba wierzyć Al. Macieszy, który w swej pracy o Gimnazjum im. Wł. Jagiełły tak pisze: „usunięty ze szkoły uczeń E. P. (Eugeniusz Przybyszewski — przyp. JW), jak okazało się później, już wtedy w gronie młodzieży postępowej stworzył zakonspirowane kółko SD. Z tego to kółka kilku podczas pobytu w Krakowie i zetknięciu się z grupą Lenina, zamieniło się na gorliwych komunistów, z J. L. (Julianem Leszczyńskim, przyp. JW) i E. P. (Eugeniuszem Przybyszewskim, przyp. JW) na czele”.

Szkolę średnią w Płocku kończy Leszczyński w roku 1909 z wynikiem dobrym. Mierny jako

matematyk natomiast celuje w przedmiotach humanistycznych, będąc niejednokrotnie wyróżnionym za znajomość literatury polskiej. Kiedy w 1908 r. w rocznicę śmierci Wyspiańskiego Gimnazjum obchodziło uroczysty wieczór poświęcony pamięci pisarza między innymi Leszczyński wygłosił odczyt o „Poglądach historyczofizycznych Wyspiańskiego”, przyjęty przez zebranych z należytych uznaniem co świadczy o dużej znajomości przedmiotu, którą wykazał się Leszczyński nie będąc jeszcze maturzystą.

Leszczyński mieszkając na Powiślu Płockim doskonale opanował gwara nadwiślańskiej ludności i używał dość często tej gwary w rozmowie z ludźmi z Powiśla. Cechował go łagodny charakter z łatwością nawiązywał kontakty z ludźmi, był bardzo lubiany przez otoczenie. Optymista w życiu nie troszczył się o wygląd zewnętrzny. Średniego wzrostu lekko pochyłony, w okularach, zawsze uprzejmy, obładowany książkami — takim był Leszczyński w okresie swojej młodości. I takim go jeszcze pamiętają ci z którymi współżył, wśród których przebywał poświęcając się pionierskiej pracy o zrealizowanie słusznych zasad marksistowskich, których konsekwencją jest socjalizm.

Z R Ó D Ł A

- 1) Świdetelstwo o rodzeniu [Marian Leszczyński, Węgrzynowo 6. IX. 1852.]
- 2) Świdetelstwo o rodzeniu [Jan Leszczyński, Płock, 27. IV. 1887.]
- 3) Świadectwo urodzenia [Ludwik Marian Leszczyński, Warszawa, 26. IV. 1897. Świadectwo wydane w Warszawie w 1923 r.]
- 4) Świdetelstwo o rodzeniu [Antonina Leszczyńska, Płock, 13. VI. 1894.]
- 5) Świdetelstwo o smerti [Waleria Leszczyńska, w 5 r. życia.]
- 6) Świdetelstwo o smerti [Kazimierz Leszczyński, zmarła w 5 r. życia.]
- 7) Świdetelstwo o brakosoczeteni [Marian Leszczyński i Stefania Sיעińska, 1887 r. w Płocku.]
- 8) Świdetelstwo o brakosoczeteni [Marian Leszczyński i Marianna Struzińska, 1893 w Warszawie.]
- 9) Księga postojannago narodonaselenija gubernskago goroda Płocka, ulica Mistowa, dom 6.

- 10) Izwleczenie iz knigi postojannago narodonaselenija derewni Bjałoskury gminy Bjałoszewo Serpeckago uiezda [wyd. 1889 r.]

Zacytowane wyżej dokumenty metrykalne wchodzą w skład zespołu Akt Miejskich miasta Płocka 1808—1944 znajdującego się w Archiwum Państwowym w Płocku.

- 11) Julian Leński: O Front Ludowy w Polsce 1934—1937, W-wa 1956 r. s. 309. Wstęp Felicji Kalickiej.

- 12) Dr Aleksander Maciesza, Gimnazjum im. Władysława Jagiełły w Płocku 1906—1931, Płock 1931, str. 251.

Informacji ustnych udzielił: Eugeniusz Cichocki zam. w Płocku, ul. Kwiatka 8 i Stefan Kamiński, zam. w Płocku, ul. Wieczorka j.

- 13) *Do Działa*, organ Związku Płockiej Młodzieży Postępowej, nr nr od 1—11, 1906—1909, znajdujące się w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich w Płocku przy TNP.

JRENEUSZ MICHALSKI

BADANIA ANTROPOLOGICZNE W REGIONIE PŁOCKIM

(SZKIC SPRAWOZDAWCZY)

Badania antropologiczne regionu płockiego zapoczątkowane zostały z inicjatywy Komisji do Badań nad Powstaniem i Przeszłością Płocka. Przedstawiciele tej Komisji zwrócili się do Zakładu Antropologii U. Ł. z propozycją przeprowadzenia zdjęcia antropologicznego tego regionu dla celów historyczno-etnograficznych, oczywiście z uwzględnieniem innych jeszcze problemów badawczo-naukowych, które chciał-

by w oparciu o ten materiał rozwiązać Zakład Antropologii U. Ł. Zakład wyraził zgodę na badania, zastrzegając się jednak, że o ile zdjęcie ma dać więcej niż rezultaty analizy materiałów wojskowego zdjęcia antropologicznego badania muszą objąć ludność dorosłą obojga płci, a nie młodzież, oraz że materiał musi być dostatecznie obfity aby projektowana mapa antropologiczna regionu bazowała na parafiach, jako jed-

nostkach terytorialnych na obszarach rolniczych nawiązujących najbliższej do naturalnych populacji. Jednocześnie przedstawiciele Zakładu wyrazili pesymistyczny pogląd na możliwość zorganizowania takich badań w terenie. Pierwsze w znacznej mierze eksperymentalne badania przeprowadzone w Radziwiu dały jednak wynik najzupełniej pozytywny (por. Notatki Płockie Nr. 3/4) stwarzając podstawę do dokładnej analizy strukturalnej tej miejscowości. Zebrane wówczas materiały znajdują się już w opracowaniu mimo wielkiej i żmudnej pracy jakiej wymagało już samo techniczne przygotowanie do opracowania seryj obejmujących łącznie z Płockiem przeszło 1240 osobników wyposażonych w dokumentację fotograficzną.

Wobec pomyślnego wyniku tych pierwszych badań, na Sesji Planująco-Sprawozdawczej Badań Regionu Płockiego organizowanej przez Komisję Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka oraz Polską Akademię Nauk (I. H. K. M.) nakreślono plan dalszej eksploracji antropologicznej regionu płockiego, przyczym postanowiono, że badania mają objąć cały teren Mazowsza na zachód od Wkry.

Rzecz jasna cały ciężar organizacyjny tych projektowanych badań musiał spaść na Komisję Badań, która też wywiązała się z tego trudnego zadania w sposób wybitnie sprawny. Do współpracy propagandowo - organizacyjnej wciągnięto władze i instytucje kierujące życiem społecznym, przyczym niemałą rolę odegrało obok współdziałania organów samorządu terenowego i szkolnictwa, Duchowieństwo działające z zachęty J. E. Ks. Biskupa Płockiego.

Drugi rzut badań poświęcony był badaniom Płocka, trzeci zaś rzut (maj 1958) objął szereg miejscowości powiatu płockiego i gostyńskiego, oraz niektóre większe osiedla powiatu płońskiego i sierpeckiego.

Badania były zorganizowane tak dobrze, że ekipa antropologiczna Zakładu Antropologii U. Ł. mogła codziennie niemal przekraczać normę, badając zamiast przewidzianych 70 osobników ok. 100, tak że w ciągu szesnastodniowej tury zbadano ok. 1600 ludzi, przyczym w niektórych tylko punktach sondażowych weszła w skład materiału starsza młodzież szkolna, gros zaś zbadanych stanowili ludzie dorośli, co było przecież jednym z podstawowych zadań zdjęcia.

Oczywiście niepodobna na razie dać żadnych wiążących koncepcji jakościowych związanych z dopiero co przeprowadzonymi badaniami, jednakże już teraz można stwierdzić, że w obrębie regionu zaznaczają się wyraźne różnice lokalne w strukturze antropologicznej, mające niewątpliwie uzasadnienie historyczne, a w niektórych przypadkach być może fizjologiczne, a nawet biologiczne (selekcyjn^e). Jedynym mankamentem tego cennego materiału jest pewna nierównomierność w ustosunkowaniu płci, gdyż w niektórych punktach sondażowych do badań

zgłaszali się przeważnie mężczyźni, podczas gdy wyjątkowo tylko zaznaczała się przewaga kobiet. Zebrany materiał jest rzecz jasna dotąd zbyt nieliczny aby można było oprzeć na nim mapę antropologiczną opartą o parafię jako jednostkę terytorialną, można chyba jednak będzie w ciągu c. 18 miesięcy podać jako pierwszy rzut badawczy analizy seryj powiatowych, co oczywiście nie będzie równoznaczne z celem zdjęcia, ale będzie stanowiło i tak *novum* jako pierwsza szczegółowa analiza większego regionu Polski dokonana na materiale dorosłych obojga płci.

Rezultat ten nie może wprowadzić zastąpić parafialnej mapy antropologicznej regionu, ale zaspokoi pierwsze zapotrzebowanie na rezultaty badań, zaznaczające się ze zrozumiałych względów tak silnie u czynników lokalnych.

Dane uzyskane na podstawie badań antropologicznych będą oczywiście wymagały rozpatrzenia w perspektywie historii osadnictwa regionu płockiego, mapy gleb i lasów, dialektologicznej etc, ale trzeba to podkreślić z naciskiem, w ramach dociekań milleniovych wszystkie wnioski czysto archeologiczne będą zawsze budowane na kruchej podstawie, gdyż nieliczne znaleziska kostne a nawet kulturowe mogą dawać obraz bardzo nieprawidłowy. Pierwsze jako ilustrujące często drobne struktury lokalne, a niekiedy poprostu stosunki rodzinne, w pewnych zaś okresach dające jednostronny obraz strukturalny ludności o nieciałopalnym obrządku grzebalnym, o czym napomkał już znakomity Leon Rutkowski. Drugie natomiast mogą zacierać istotne różnice strukturalne przez oparcie analizy na elementach kultur dominujących, mających zasięg większy od naturalnych ugrupowań populacyjnych. W jednym i drugim przypadku jedynie rozpatrywanie w perspektywie współczesnej struktury antropologicznej, jako obserwowanej naocznie w stanie żywym, może uchronić od uogólnień opartych na materiale fragmentarycznym i preselekcjonowanym. Śmiało też można powiedzieć, że nie można prowadzić racjonalnych badań milleniovych nad przeszłością obszarów polskich bez równoległego rozpatrywania rezultatów w perspektywie struktury antropologicznej ludności współczesnej.

Region płocki może być ze względu na istniejące w nim sprawne i światłe organizacje lokalne typowym obszarem dowodowym dla słuszności tej tezy. Mapa antropologiczna regionu płockiego obejmująca zasadniczo poza wymienionymi już powiatami: płockim, gostyńskim, płońskim i sierpeckim także lipnowski i rypiński, może otworzyć całkiem nowe horyzonty dla badań nad strukturą lud-

nościową Polski, tym bardziej interesujące, że badania tego typu nie były dotychczas nigdy przeprowadzane i że porównanie ich rezultatów z wynikami analizy materiałów wojskowego zdjęcia antropologicznego (wykonanej dla powiatów Płock, Płońsk, Gostynin i Lipno) winno pozwolić na prześledzenie kierunku selekcji biologicznej zachodzącej u ludności męskiej między wiekiem poborowym a dojrzałym.

Uzupełnienie zdjęcia antropologicznego tego

regionu analogicznymi badaniami w powiatach Mława, Ciechanów i Pułtusk (cz. zachodnia) wydaje się wielce pożądane dla uzyskania pełnego wyniku co najmniej w tym stopniu, w jakim objęcie badaniami powiatu rypińskiego i lipnowskiego jest niezbędne. Rezultaty zaś analiz wojskowego zdjęcia antropologicznego zdają się wskazywać, że włączenie w zakres badań Ziemi Michałowskiej (pow. Lubawa i Brodnica) oraz przyległego odcinka Prus (powiat Działdowo) dałoby całkowite wyjaśnienie stosunków ludnościowych badanego obszaru.

MARIAN SOBIESKI

BADANIA FOLKLORU REGIONU PŁOCKIEGO W R. 1958

W dniach od 26 czerwca do 15 lipca 1957 r. przeprowadzono na Ziemi Płockiej badania i nagrania folkloru muzycznego. W pracach tych brało udział 8 studentów z Zakładu Muzykologii (Uniw. Warsz. pod kierownictwem doc. Mariana Sobieskiego. Tym razem obóz prowadzony był jako obóz wędrowny, posuwający się z miejsca na miejsce.

Przebadano 40 miejscowości głównie z pow. Płockiego oraz z pow. Płońskiego, Sierpeckiego i Gostynińskiego. Nagrań melodii na taśmę magnetofonową dokonano w 23 miejscowościach, w pozostałych 17-tu zebrano materiał informacyjny dotyczący obrzędów (wesele, dożynki, gaik, Herody, puste noce).

Ilość osób nagranych — 50

Ilość informatorów nie nagranych — 17

Nagrano taśm — 46 w tym:

melodii wokalnych — 568

melodii instrument — 42

przemowy i oracje weselne — 6

gadki — 4

bajki — 1

dialogi — 2

Były to pierwsze na Ziemi Płockiej badania folkloru muzycznego, przy których zastosowano nagrania magnetofonowe. Nagrany materiał muzyczny odnosi się do obrzędów wyżej wspomnianych, zaś nagrania instrumentalne obejmują melodie taneczne jak: kujawiaki, owczarki, oberki, polki, marsze do ślubu.

Nagrany materiał muzyczny nawiązuje najsilniej do Kujaw, następnie do folkloru łowickiego. Wpływy Kurpiowskie są nieznaczne i mają przyczynę w fakcie, że w Płońskim wystawiono w okresie międzywojennym „Wesele Kurpiowskie” ks. Skierkowskiego i dzięki temu materiał ten przeszedł poprzez cdtwórców tego „Wesela” zrzeszonych w różnych stowarzyszeniach śpiewających do repertuaru Ziemi Płockiej.

Jeżeli chodzi o żywotność folkloru w regionie Ziemi Płockiej — należy stwierdzić, że obrzędowość w tym regionie prawie że zamarła. Zachowały się jedynie „Herody” oraz praktyka

śpiewana przy zmarłych „Puste noce”. Materiał, który zdołano nagrać pochodzi od ludzi w wieku od lat ca 55 do 80 i wydobywany jest z bardzo głęboko położonych pokładów pamięci. Wykonawcy zgodnie stwierdzają, że od czasu pierwszej wojny światowej tj. od około 40-tu lat obrzędowość na Ziemi Płockiej ulega procesowi zanikania. W związku z tym materiały zebrane — w formie wypowiedzi wielu informatorów — stanowią materiał fragmentaryczny z którego zrekonstruować należy całość. Tym bardziej zatem cenny staje się materiał dokumentacyjny uzyskany w terenie. Należy oczywiście uznać dokonane badanie za wypad terenowy dający pierwszy materiał informacyjny, który powinien być w następnych badaniach uzupełniony. Dlatego też zamiarem organizatora tych badań jest rozszerzenie ich zasięgu geograficznego na lewą stronę Wisły w ramach międzyuczelnianego obozu studentów muzykologii w r. 1958.

Materiał dotychczas nagrany podlega już pracy dokumentacyjnej. Dokonywuje się transkrypcji muzycznych i gwarowych. Udział w tej pracy biorą studenci muzykologii, którzy byli uczestnikami obozu w ramach zajęć seminaryjnych.

Przewiduje się wydanie zbioru pieśni płockich i w przyszłości publikację materiałową.

Podjęte poszukiwania, na tle prac antropologicznych i w powiązaniu z wynikami badań językoznawczych, będą ponadto, stanowiły niewątpliwie poważne przesłanki do pełniejszego, nowego spojrzenia na historię regionu.

Za mój miły obowiązek uważam podkreślenie faktu, że nasze badania regionu płockiego zainicjowane zostały przez Komisję Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka. Jej również zawdzięczaliśmy wydatną pomoc organizacyjną i techniczną, która ułatwiła nam i umożliwiła prowadzenie badań terenowych.

W chwili obecnej prowadzone są czynności organizacyjne do drugiej serii badań folklorystycznych regionu płockiego, których wyniki zostaną opublikowane w Notatkach Płockich.